

host

kateřina
tučková

žitkovské
bohyně

Dovnitř není pořádně vidět. Stoupá si na špičky, aby s nosíkem přilepeným na sklo nahlédla za záclonu zavěšenou z půlky okna. Mezi bohatými hlavicemi pelargonií, které se jindy kývají vyvěšené ven a dnes jsou z nepochopitelného důvodu uvězněné za skleněnými tabulkami, je tma. Ale ta tam bývá skoro vždycky. Malými okénky proniká do domu světlo jen za jasného dne.

Otočí se, aby přehlédla cestu stoupající k jejich chalupě. Surmena se taktak šourá, odjakživa nemůže na nohy a Jakoubek jí taky nepřidává. Je těžký, ona to ví, sama ho už skoro neunese.

Znovu se obrátí k oknu. Zdá se jí, že vidí nohy. Zpoza pece vykukují nohy, sotva od kolen dolů, ale ano, jsou to nohy obuté v těžkých černých holiňách.

— Vidím nohy! Tatínek je doma! křikne za sebe na Surmenu. — Tak přece je doma!

— Počkej, uхни, odsune ji Surmena s Jakoubkem v náručí, když konečně vystoupá až k ní. Dlaní si zacloní oči a přitiskne tvář k nejvyšší tabulce.

— No ba, je tam. Holomek.

Narovná se, nadhodí si Jakoubka na lokti a řekne: — Tak pojď, a když se otáčí, ještě je slyšet, jak si pro sebe mumlá: — Ten ať si mě nepřeje, ožrala.

Rázným krokem se vydá kolem hrubě nahozených zdí, ona těsně za jejími sukněmi. Kroky v mokré rozbředlé půdě čvachtají. Snaží se vskakovat do Surmeniných stop, ale nestačí jejímu rázu. Vrznu vrátka a i ona se jimi prosmýkne. Nechá je otevřené a běží kolem Surmeny ke dveřím domu, široká aktovka se jí na zádech kolíbá a nad ní poskakují dva štětinaté cůpky už jen s jednou mašlí. Před prahem se zastaví a s očima doširoka otevřenýma, s bradou spadlou se otočí k Surmeně. Vedle dveří stojí špalek, ale sekerka, obvykle v něm zaražená, chybí. Nafouklá těla kočky i koťat tam musí ležet už řadu hodin.

— To je Micka, řekne překvapeně, — to je naše Micka. A koťata. Ještě nám je ani nestihla ukázat!

Kočičí tělo se vydouvá do tvaru balonu, krvavý otvor krku se hemží mouchami. Těla koťat by se vešla do mističky dlaně. Maličká a plyny dokulata vydutá; kdyby dlaň naklonila, mohla by z ní vypadnout a kutálet se ze svahu dolů, až do Hrozenku. — Ten ožrala, ten prevít, ten si to odskáče, dusí se vztekem Surmena, bere ji tvrdě za rameno, obrací od té krvavé scény a tlačí do dveří, dovnitř, do malé předsíně.

— Otři si boty, ať nenaděláš, řekne jí nazlobeně, ale není třeba, ona stojí, pomalu šoupe nohama o rohožku a otáčí se, aby ještě zahlédla to, co zbylo z Micky.

— Nedívej se tam, budeš mít zlé sny! přikazuje Surmena a Dora se jako o překot rozběhne předsíní. Ve dveřích do světlice do Surmeny vrazí. Nekonečný zlomek vteřiny, v níž se v letu posledního kroku prosmýkne mezi Surmeniným bokem

a rámem dveří a dokončí svůj drobný krok s pohledem náhle připoutaným k prkenné podlaze. Vedle tatínkových nohou leží maminka, sukni má vykasanou nad stehna a kolem ní, všude kolem ní kaluž temné, zaschlé krve. Ticho. A oni tři ve dveřích jako sousoší.

— Vééén! projede jí najednou jako ostří nože Surmenin vysoký hlas, škubne jí, až celá poskočí, klepne hlavičkou o futra a běží ven, nohy o sebe škobrtají, div že neupadne. Za sebou slyší Jakoubkův vyděšený pláč a Surmenin křik, který se zasekl na jediném slově: — Vééén! Ven! A ona běží, kolem Micky a jejích koťat, podél dřevěného plotu, proběhne vrátky, běží okolo chalupy, po cestě rozmoklé letním deštěm, cestou dolů, dál. Až k Surmeninu. Tam se zastaví, způsobně otevře a zavře vrátka a pomalým krokem jako vždycky zajde k lavičce na náspí. Usadí se a s pohledem upřeným do protějšího kopce čeká. Vidí, jak cestou, kterou právě běžela, pajdá Surmena ohnutá Jakoubkovou tíží, ale rychle, tak rychle, jak ji ještě nikdy neviděla. A už se k ní nese bratrův pláč i Surmenino supění.

Surmena ztěžka dosedne na lavici a s jednou rukou na Jakoubkově hlavě a druhou na jejím rameni je konejší.

— To nic, to nic, říká.

Ale ona jí nevěří. To není nic, toto.

Slunce už zapadlo a do hor se vkrádá tma. Sedí na lavičce a Jakoubkův pláč pomalu utichá, jen tu a tam ještě vyublá v drobném, trhaném vzlyku. Za chvíli už Dora slyší jen jeho pravidelný dech šramotící soplíkem. Surmena už oddechuje klidně, ale ruka objímající Dořina ramínka opásaná řemeny aktovky se jí stále chvěje. Na těch řemenech jsou velké červené odrazky, tak jak si přála. Velké červené placky, které odrážejí světlo, když na ně někdo posvítí, takové, jaké mají děcka zdola,

z Hrozenku. Jely pro tu brašnu s maminkou až do Uherského Brodu, to bylo minulé léto.

Nad jejich chalupou na protějším svahu se už setmělo, noc se vynořila zpoza kopce v pomalém, nezastavitelném proudu, jako by ji někdo vyléval od Bojkovic.

— Zůstanete u mě, řekne pak Surmena.

A když ji ukládá do dek a vydělaných ovčích kůží za pecí, do tepla, které se rozlévá všude kolem ní a po spařeném máku i v útrobách jejího žaludku, stačí Dora ještě zaslechnout: — Nic se neboj, však my to spolu zvládneme. Budeš mi dělat *andzjela*. A budeš se mít dobře. Uvidíš.

Surmena

Dlouho si myslela, že tou událostí začalo všechno jejich trápení. Jenže ono to vůbec nezačalo tehdy, v tom okamžiku, kdy stáli ve dveřích chalupy na kopravazské kopanici a zírali na těla rodičů. Dora nebyla tak hloupá, aby ze vzrušených tváří vesničanů nevyčetla, že to začalo už kdysi dávno, tak dávno, kam její krátká paměť zdaleka nesahala. Neošálily ji jejich zkormoucené obličejy a řeči jako: — Taková nešťastná náhoda! nebo: — Proč se to stalo zrovna vám!?! Neobalamutili ji, protože i ona byla součástí toho celku, cítila s ním, dýchala s ním. A i když se snažili sebevíc, i k ní to zkrátka časem prosáklo, to, co se neslo šeptandou za jejími zády, totiž to, že to do sebe přesně zapadá, že se to muselo stát nějak takto. Takto, nebo možná trochu jinak, ale zkrátka podobně nešťastným způsobem. Protože i její matka byla bohyně a žádná bohyně nemá lehký osud.

Na druhou stranu, toto zřejmě překračovalo všechny meze, pochopila Dora, když jednou zaslechla, že pod sekerou neskončila žádná, co znala tajemství bohování, už víc než tři sta let.

Tak proč její matka? ptala se pak pořád dokola, ale odpověď nedostala. Nikdo o tom nechtěl mluvit. Kdykoli na to

zavedla řeč, každý se jen zděšeně odvracel, jako by se rouhala přímo před svatými ostatky. Mlčela i Surmena.

A tak jí nezbývalo nic jiného než udusat to někde hluboko v sobě. Dospěla k tomu za několik měsíců a zabouchla za tou událostí dveře, rozhodnutá se k tomu už nikdy, nikdy nevracet. Ať už to začalo, kdy chtělo, a ať už to dopadlo jakkoli.

Ostatně, měla napilno. Musela se učit být *andzjelem* a pod přívalem nových, vzrušujících událostí se pomalu, postupně vytrácel i její žal. Ona — *andzjelem*!

Předtím o nich jen slýchala. O dobrých andělech, kteří vodí potřebné k bohyním a při tom nikdy nepřijdou zkrátka. Nikdy ale žádného nepotkala, i když se kolikrát schválně zdržovala na stráních, ze kterých mohla vidět k Surmeně, k Irmě nebo ke Kateřině Hodulíkové.

— Ukaž mi svého *andzjela*, tetičko! Kdo ti ho dělá? chtěla vědět, kdykoliv tamtudy měly s matkou cestu. Surmena se tvářila, jako by o žádných andělech nikdy neslyšela, a její matka Irena se smála. — Já jsem taky bohyně, a viděla jsi u mě někdy nějakého? ptala se. Jenže její matka byla jiná bohyně, taková zvláštní. Vlastně moc nebohovala. A andělé k ní proto nikoho nevodili.

A teď to tajemství puklo, samo od sebe, otevřelo se jako přezrálý lusk a naráz vydalo všechny své plody — nejenže se dozvěděla, kdo jsou andělé bohyní, ale stala se jedním z nich.

Svět se od základů změnil. Tatam byla dlouhá odpoledne, která se podobala jedno druhému, tytam byly chvíle plné nudy, v nichž se život rozpíjel do rozostřených kontur. Od té doby, co se stala andělem, už nikdy zbůhdarma neseseděla na lavičce na zápraží horské samoty. Její čas se stal součástí

času mnoha lidí, mezi nimiž zastávala důležitou roli. Vykonyvala ji hrdě a s vědomím odpovědnosti k tajuplné tradici, která vycházela z minulosti tak dávné, že si nikdo ze Žítkové, nikdo z Kopanic neuměl představit z jaké. Každý jen uctivě pokyvoval: — Bohování je prastaré, bohyně a *andzjelé* tu byli odjakživa.

Odjakživa, odvždycky. Dora to dobře věděla, co ale do chvíle, než se stala andělem, netušila, bylo, že bohyně a jejich umění jsou taková vzácnost. Že je jinde nemají. Když byla malá, tak si dokonce myslela, že být bohyní je jen jedna z forem existence — že ženy se zkrátka dělí na tetky z pošty nebo jednoty, na dojičky a krmičky z JZD, a na ty, co se živí jako bohyně. Zdálo se jí to být stejně přirozené povolání jako jakékoliv jiné. Ani ji nenapadlo, že by to tak nebylo i jinde.

Teprve až se stala andělem a poznala, z jak velkých dálek za bohyněmi lidé jezdí pro radu nebo léčení, pochopila, jak jedinečné ty ženy jsou. O to nadšeněji pak *andzjelovala* a pečlivě dodržovala všechno, co jí Surmena kladla na srdce.

— Když přijede autobus, stůj vždycky poblíž zastávky, nikoho na sebe neupozorňuj, jen čekej, až tě někdo osloví. Jestli se bude ptát na cestu k bohyni, zeptej se ho, jestli je tak hloupý, že věří na bohyně. Počkej, co ti odpoví. Když bude rozpačitý, doved' ho. Když bude moc sebejistý, radši se klid', od takového nepojde nic dobrého. A dávej si pozor na dvojice. Pamatuj, že lidé sem častěji jezdí s trápením, se kterým se potýkají sami a ke kterému nepotřebují žádné svědky, opakovala Surmena často.

Dora si to zapamatovala dobře. Pečlivě si prohlížela lidi, které vyplivly odpolední autobusy z Brodu, a když viděla někoho cizího rozpačitě se rozhlížet kudy kam, připletla se mu

do cesty a počkala, až se jí zeptá: — Holčičko, prosím tě, nevíš, kde tady bydlí bohyně?

Ti lidé byli různí, obyčejní i zvláštní, téměř vždy osamělí a ustaraní, ale čas od času se mezi nimi objevily i dvojice, před kterými ji Surmena varovala. Nejčastěji to byl muž a žena, oba mladí a zdraví a vůbec nevypadali, že mají nějakou starost — Dora by do nich rozhodně neřekla, že potřebují pomoc bohyně. Na jeden takový pár si dodnes dobře vzpomíná, potkala je zpočátku svého *andzjelování*.

Ta dvojice postávala na zastávce ještě dlouho poté, co autobus odjel, přesně tak, jako to dělávali přespolní, když se rozhodli vyhledat některou z bohyní a neznali k ní cestu. Dora je chvíli pozorovala — turisticky oblečenou ženu, která ve svém oděvu působila v pracovní den nezvykle a která se zprudka napřímila, vždycky když k ní muž, co s ní přijel, úkosem promluvil, a muže v klobouku a dlouhém plášti, který se choval, jako by k ní vůbec nepatřil. Doře se zdáli podezřelí a chtěla proto zmizet, ale dřív než se stačila otočit, zahlédla, jak ten muž kývl a žena se na jeho pokyn vydala směrem k ní.

— Holčičko, prosím tě, nevíš, kde tady bydlí bohyně? zavolala pak na ni ta ženská lísavě.

Dora chvíli tiše přešlapovala, pak ale váhavě přikývla a ukázala na vršek hory Kykule.

— Až tam nahoře, v lese. Vede tam modrá značka, podle ní přijdete až ke křížku a od něj uvidíte jedinou chalupu, tam bydlí bohyně.

Žena jí horlivě poděkovala, vytáhla z kapsy korunu a vtiskla jí ji do dlaně. Pak se otočila a svižně odcházela ukázaným směrem. V závěsu několika metrů ji následoval ten muž. Dora

se za nimi dívala, dokud se jí neztratili v ohybu cesty vedoucí k úpatí divoké karpatské hory.

I dnes by ji zajímalo, jestli ti dva tenkrát přenocovali v krmelci uprostřed hlubokého lesa, kterým nepronikalo nic, jen jediná modře značená stezka, která vedla z Hrozenku ke křížku a pak se ztrácela, nebo jestli se stihli vrátit do vsi. Každopádně poslední autobus na Brod odjížděl v 16.15 a ten stihnout určitě nemohli.

Ale ne všichni přespolní bývali tak podezřelí. Naopak, většinou to byli lidé, kteří Surmenino vědění opravdu potřebovali. Dora je po čase poznala už na první pohled. Zachmuřená starší dáma s taškou byla jistota, ta šla obvykle kvůli dětem. Mladá holka rozpačitě postávající u tabule s jízdním řádem, to byla taky jistota, ta si šla poslechnout o lásce. Taky tam přijížděli lidé, kteří vypadali nemocně. Všechny takové Dora k Surmeně vodila ráda, protože věděla, že jim pomůže a že se jejich tváře už brzy rozsvítí něčím zvláštním, nadějí.

Dora je už na zastávce, kde ji požádali, ať je zavede k bohyni, brala za ruku a vyváděla je nahoru, kolem hřbitova, kopanice Černé, lesem až k rozcestí, odkud už mohli zahlédnout Surmeninu chalupu na Bedové. A přitom *andzjelovala*, přesně tak, jak ji naučila Surmena.

— Měl jste dlouhou cestu? vyzvíдалa Dora a tvářila se přitom, jako by jí to přišlo na jazyk jen tak, aby řeč nestála.

— Nejste po cestě unavený? Surmena vám uvaří čaj z jitrocele, ten vám udělá dobře!

— A cože jste takový smutný? To vás něco trápí? Na těle? Nebo na duši?

Neumí ani spočítat, kolikrát to se Surmenou procvičovaly — systém chytrých otázek, jejich rozptyl v čase a ledabylost

jejich kladení. Jakoby samosebou si pak s nimi Dora během dlouhé cesty na vrcholek žítkovských kopanic povídala. A čím výš do hor stoupali, tím byli vřelejší a upřímnější, jejich dlouho potlačované starosti z nich vyvěraly, někdy pomalu, jindy o překot, ale s vědomím, že už už dojdou úlevy, že balvan svého trápení co nevidět složí na prahu chalupy, k nohám ženy, která prý pomůže s každým soužením. Během toho výstupu tak Doře, neznámému cizímu děcku, které jim za chvíli mělo zmizet ze života, prozradili, co je trápilo, a tak na konci té cesty, tam, kde se stezka větvila ke dvěma kopanicím, Kopravům a Bedové, a kde se s nimi loučila, o nich Dora věděla všechno. No a pak stačilo už jen těch deset minut, o které lesíkem přiběhla zezadu k Surmenině chalupě dřív než návštěvník obcházející louku po obloukem se vinoucí cestě, aby jí mohla říct, co se dozvěděla.

— Tak pojdte, pojdte, vítala pak Surmena návštěvníka, dřív než otevřel vrátka v plotě, — pojdte a nebojte se, já vám pomůžu, od bolesti zad i od té patálie s těmi ztracenými penězi, jste vy to ale hlava děravá, že? Ale nevadí, snad nebude zas tak zle, tak pojdte, pojdte, však my už spolu vymyslíme, jak to celé napravit!

Nebylo jediného návštěvníka, který by neupadl v nábožnou úctu před ženou, která, sotva jej uviděla, dokázala přečíst všechna jeho soužení, aniž by cokoliv vyslovil. Ti lidé pak pokorně vcházeli dál, do tmavé světnice, v níž se zastavil čas v polovině minulého století a kde Surmena rychle stavěla na plotnu hrnek na roztavení vosku a na stůl mísu s chladnou vodou. — Tohle je to, co jim pomůže nejvíc, smála se po jejich odchodu dobrosrdečně Surmena, když se jí Dora později ptala, jestli ty lidi nepodvádějí.

— Když už se odhodlali přijít až sem, za neznámou starou ženskou, o které podle kdovíjakých povídaček věří, že jim může pomoci, tak už musejí být v pořádné šlamastyce. Možná bývám jejich poslední naděje. Jdou sem a mají strach, taky pochybují, ale naděje je sem táhne. A abys věděla, častěji jsou to takoví, kteří nemají potíže na těle, ale na duši. A takovým se pomáhá líp, když se přestanou trápit zbytečnými otázkami, jestli mám nebo nemám schopnost jim pomoci... Víš, jak se jim uleví, když hned na prahu uvěří, že mám zvláštní moc? A čemu se vzájemně vyhneme s těmi, co by se přede mnou hlídali říct na plnou hubu, co mají za potíže? Říká se, že víra uzdravuje. A oni věří, že jim pomůžu, a to se pak taky splní. Už tomu rozumíš? To není podvod, to je chytrá pomoc.

Dora na to přistoupila bez dalších otázek, stejně jako na Surmenin příkaz: — Jen o tom nesmíš s nikým mluvit. Nikdy nesmíš říct nikomu jinému než mně, co ti ti lidé po cestě říkají a že s tebou vůbec mluví. To je tajemství, které musí zůstat jen mezi námi, rozumíš?

Dora kývla.

— Kdyby se to prozradilo, už by ta pomoc nefungovala. Chápeš?

Dora znovu přikývla.

— A hlavně hled' vždycky na všechno, co ti lidi povídají, co nejrychleji zapomenout. To udělej kvůli sobě, jinak tě jejich trápení brzo začnou trápit taky. Slibuješ?

A Dora slíbila, protože v té době neexistovalo nic, co by Surmeně odmítla.

Surmena se jich ujala, když jí bylo osm a Jakoubkovi čtyři. Určitě ani nepomyslela na to, že by mohli jít k někomu jinému, tím si je Dora jistá. Tehdy ještě nebyla tak stará, aby je nezvládla, a její široké srdce by jí nedovolilo zachovat se jinak. Navíc svoje děti neměla a Dora je dodnes přesvědčená, že jí je vlastně nahradili.

Tenkrát, když k ní přišli, to bylo v šestašedesátém, bylo Surmeně přes padesát. Ale bylo v ní cosi, co z ní dělalo stařenou už tenkrát. Možná to bylo těmi vlasy zavnutými v šátku, který ke kopanickému kroji nosila, i když nebyla nikdy vdaná, tou sítí drobných vrásek křížících se v nepravděpodobných, jedinečných cestách po jejích tvářích a tím způsobem držení těla, kterým se snažila skrýt sama v sobě. Chodila schoulená, s propadlým hrudníkem, a chůze se tomu říkat skoro nedalo, spíš to bylo takové vrabčí poskakování, za které mohla ta noha, co se jí při každém našlápnutí trošku podlomila, až to vypadalo, jako by hopsala. Říkávala, že je to památka na válku, když se utíkala schovat do lesa a spadla tak nešťastně, že ani ona si neuměla pomoci. Široko daleko vyhlášená *napravjačka* a kulhá, říkali si lidi potom. Jenže jak by si mohla sama správně trhnout vykloubenou nohou, trhnout a prudce otočit, aby vyjetý kloub přesně zapadl na svoje místo? Udělala, co se dalo, sklínila si nohu dlouhými větvemi a čekala — tři dny a tři noci, sama v lese, než se přežene fronta.

Později byla Dora několikrát svědkem, jak Surmena podobný zákrok prováděla. Stála rozkročená nad zraněným a v hlubokém předklonu objímala jeho stehno nebo lýtko, podle toho, který kloub byl vymknutý, a pacientův kotník svírala v podpaží. Vší silou zatáhla, trhla a stočila nohou, zraněný zakřičel tak, až Dora myslela, že umírá, a pak byl najednou klid —

kloub vjel zpátky. Ptala se jí, kde se to naučila, a Surmena se tehdy nad tou vzpomínkou tak zvláště ušklíbala. Bylo to prý to jediné, co se nenaučila od své matky, bohyně Justýny Ruchárky. Naučila se to díky hrozenkovskému hrobníkovi a vlastně přímo od lidí. Od mrtvých lidí. Vybral si ze všech bohyní na Žitkové zrovna ji, protože v chalupě žila sama jen s mladší sestrou Irenou. Tak jí je tam jednou večer přivezl. Slyšela prý už zdálky, jak tenkrát kosti hrkaly jedna přes druhou ve třech dřevěných bednách poskládaných na rykši, na které jí je přivezl rovnou ze hřbitova a složil v sednici. A že prý ho napadlo, že by se na nich naučila, jak se jednotlivé kosti skládají k sobě. Nedal si vymluvit, že je to v kraji potřeba. Zvláště v časech, kdy hrozila válka. Nejdřív byla Surmena zděšená. Tři bedny jí stály ve světnici tři dny. Zavřené, tak jak je tam hrobník složil, a ona s Irenou spávaly na půdě, aby s nimi nemusely být v jedné místnosti. Jenže hrobník přicházel každý večer, aby se podíval, jak pokročila, a třetí den už to nevydržel, vypáčil víka beden a sám začal brát vybělené, jen hlínou trochu zamazané kosti do rukou a pokoušel se je skládat k sobě. Surmena prý nejdřív myslela, že omdlí. Ale pak jí to nedalo. Vytrhla nešikovnému hrobníkovi kosti z rukou a dala se do skládání sama, podle toho, co do té doby z lidského těla znala. Neúnavně zkoušela zaklínit jednu kost do druhé, drátovala je rozstříhanými oky z plotu, rýpala se v nich prý tak dlouho, až do sebe sedly a ve světnici jí stáli tři krasavci. A byli to tihle tři, kvůli kterým se prý už nikdy nevdala. Jen její věhlas se díky nim roznesl ještě dál a k napravování k ní pak přicházeli lidé z moravské i slovenské strany. A přicházeli i potom, co se rozneslo, že sama se na nesrovnanou nohu už nikdy pořádně nepostaví.

Takovou, pajdavou a schoulenou, si ji Dora pamatovala odvdžycky. Ale jako by se to její povahy ani nedotklo — byla tvrdá a nesmlouvavá k sobě, nikdy se nevyhýbala žádné fyzické práci, ani když jí musela její nedostatečnost překážet, a byla taková i k jiným. I k nim, k dětem.

Dnes je jí Dora za tu láskyplnou bezohlednost vděčná, za to, že se nad ní tenkrát neslitovala a nenechala ji nad tou katastrofou vydechnout. Děkala, jako by se nic nestalo, a k práci i do školy ji hnala hned druhý den. Jen ji během těch prvních odpolední čekávala i s Jakoubkem před školou, aby ji vyvedla nahoru na Bedovou, jako by tušila, že se kolem ní bude tvořit vějíř zvědavců, kteří se nestyděli častovat ji dotěrnými otázkami, nebo ještě hůř — litovat ji. To byl jediný ústupek, jímž jí chtěla ulehčit těžké chvíle týdnů následujících po události, která jí, Doře, tak náhle a dramaticky změnila život.